

000588. EA.000588.

Guba's mesterség

(Folsva)

J o l s v a. Gömörvármegye.

G u b á s m e s t e r s é g.

Történeti kialakulása:

A gubásmesterség multjára vonatkozólag hasznos forrásokul felhasználhatók a volt céhirások, céh-feljegyzések. 1600-ból származó okleveleik is vannak.

Valamikor nagy hire volt a jolsvai g u b á s-céhnek. Az egész monarchiában nem volt párja, mondják a jolsvai öregek. - Mindig önálló céhjük volt. A régi mesterek nevét a céhjegyzékekből és azok írásaiból tudhatjuk meg.

A mostani mesterek mind a szüleiktől tanulták meg a mesterségüket.

Idegent nem fogadtak be a céhbe, mégha gubás fia is lett légyen a felvételt kérő jelölt, akkor is fizetnie kellett valami taksát.

Céh-rendszer és szervezet:

A z a t y a m e s t e r a s e g é d e k é s i n a s o k feje volt. Ellneőrizte, hogy rendben viselkedtek-e, jártak-e a templomba, stb.

Az atyamester helyettese: a bejáró volt. Mindketten felelősek voltak az atyamesterrel a segédekért és inasokért. - A céhrendszer szabályzatát szigoruan be kellett mindenkinek tartani. A gubáscéhbe felvették a nem-gubás család gyerekét is, ha az kitanulta a mesterséget, de annak másfélszer nagyobb tarifát kellett fizetnie a felvételkor.

A rendes taksa: 10 forint, a másfélszerese 15 forinttal több volt.

Az inaskodás három évet tartott.

12.évtől mehetett a gyerek inaskodni. Első munkája a gyapju szaggatás volt. Ezután következett a gyapju kártolása.

A szaggatás mosott gyapjuval történt.

G y a p j u m o s á s : A gyapjut a kosárba tették, majd kallóba engedték és a ráfolyó viz, annak az árja kimosta a gyapjuzsirt, piszkot. Utánna kiszáritották. Ezt kellett a kis inasnak legelsősorban szaggatni.

A szaggatásnál eldólt, hogy háromféle nagyságu gyapjuból melyik való f ü r t n e k, melyik f o n a l n a k, /vékony és vastag/. stb. Eszerint azután már külön is rakták a különféle nagyságu fürtöket. Ezt a munkát jókor reggel kezdték és addig csinálták, míg egy jócsomó adagot meg nem szaggattak. F. 89. 221-223.

J O L S V A. Gömörvármegye.

G y a p j u - k á r t o l á s .

A k á r t o l ó állványát az asztalos szokta csinálni. Az egész szerkezetét "k a r t á c s"nak nevezik.

A kartácsba való szegeket S z a t m á r n é m e t i b e n csinálták, onnan hozatták leginkább, - de van Nagyváradon és Rozsnyón is egy ilyen üzem, mely ezeket a szegeket meg tudja csinálni. Van azonban olyan mester is, aki maga is megcsinálja ezeket a szegeket, természetesen nem olyan jó formában.

A k á r t o l ó-ból a gyapju egész vatta-szerű formában jön ki, négyszögletes darabjait paplanba is bele lehetne tenni.

F. 89.224 - 230.

A megkártolt gyapju alkalmas volt a fonásra.

Kétféle fonalat kell megtanulnia az inasnak fonni. Először vastagot, azután a vékonyabbat.

A fonás k o l o v r a t o n történik. Magyarul fonókeréknek nevezték.

L. az F. 89.231-233 sz. alatt.

Minden munka között a legnehezebb: a k á r t o l á s . Nem könnyű a szövés sem, ehhez az inast csak később engedik. Maga a fonás sem volt könnyű munka, de nem kellett hozzá csak egy kis ügyesség. Óvatosan kellett a szálakat szedni, nehogy egyszer vastag, egyszer pedig vékony legyen a fonal.

F o n á s :

A fonásra szánt gyapjut kézből adták a kerékbe. A fonókereket előrehajtották, - ekkor "befonta" a fonalat, - majd amikor jósok fonal gyült össze az orsóra, hátrafele hajtotta kereket és úgy tekerte fel a megfont fonalat az orsóra. Ha vastagot fontak, akkor a kereket lassabban, ha pedig vékonyat fontak, akkor gyorsabban forgatták a kereket.

Naponta egy inas vastag fonalból kb. 1 "v á h a" fonalat tudott fonni. /Váha=mérleg, tót szó, ami arra vall, hogy a gubásmesterség műszavai között idegenek is akadnak./ Egy "váha" megfelelt 25 fontnak, mai súlyban kifejezve ez kitett kb. 14 kg. fonalnak. Ezeket az adatokat a jolsvai gubások mondották, így hitelesnek kell vennünk.

Az ügyesebb inasgyerek 36 fontot is megtudott csinálni. Ez kb. 20 kg-ot tett ki. A vékonyból 5 fontot /=3 kg./ volt szokás megfonni. Általában a vékony fonalat rettenetes munkának nevezték. Ehhez válogatott gyapjura volt szükség. A későbbi időben, a világháború után 1921-ben Ratkón egy gyár is létesült, ahol nagyban készült a vékony fonál és innen kapták a gubások a vékony fonalat.

J O L S V A. Gömörvármegye.

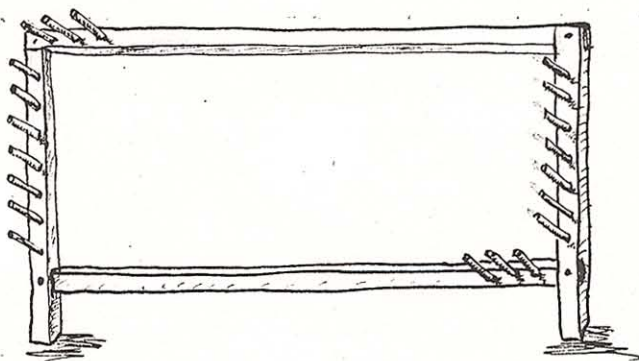
Gubásmesterség.

Gyapju-fonal felvetése.

Vető-fa. / sznovadlo/

A vetőfán /na sznovadlo/ huzták ki a fonalat teljes hosszában. Felül volt 3 karó, innen indultak el - és alul volt szintén 3 karó, ide tértek, és innen tértek vissza.

A vetés műveletéte azt mondták, hogy ilyenkor "m e j é k e t vetni" szoktak. /Tótul: sznovat/. A vetőfa oldalain szintén kiálló karók voltak, ezen vezették a kivetett fonalat.

S z ö v ő s z é k:

A kivetett fonalat azután áttehették a szövőszékre. /Na návoje/ A szövőszékre való felszerelés úgy történt, hogy előbb a "m e j j é k o s z t ó n", azaz a "bednár"-on keresztül vezették a fonalat. Két ember hajtotta a tengelyt, egy a fonalat tartotta, egy pedig a "mejjékosztót" fogta.

N y ü s t b e nem kellett sose füzögetni a szálakat. Azért nem, mert a gubások mindig dolgoztak és ennél fogva mindig hagytak az előző darabból annyit, hogy /kb. 1-2 méter/ az megfelelt a szövőszék hosszának és a megmaradt szálakat aztán összekötötték az ujonnan feltett fonál szálaival. Így fennakadás nélkül dolgozhattak tovább, anélkül hogy a nyüstbe be kellenne füzögetni a szálakat.

A rostok között bedugdosták a "paliskákat", amit magyarul m o t o l l a - b o t n a k neveztek.

A szövéshez az inast csak a második évben engedték. A gubaszövéshez érteni kellett. Jó vásznat csak tapasztalt mester tudott szőni.

.....

Egy gubára 2 méter hosszú és 150 cm. széles gubavászon volt szükséges.

J O L S V A, Gömörvármegye.

G u b á s m e s t e r s é g.

Miszavak:

M e j j é k. = azok a vékony szálak, amelyek a szövéséken futottak végig hosszában./va-sznova/

V a s t a g b é l. = a keresztbefutó szálakat nevezték így, elsősorban azért, mert ezek a szálak vastag szálból készültek.

F ü r t r a k á s = amikor a f ü r t ö k e t két végével helyezik bele a szálak sorjába.

Juh-tartás

Gubát, pokrócokat csak a m a g y a r j u h o k gyapjából lehetett csinálni. A merinó-juh gyapja-szála nagyon rövid, erre a célra nem alkalmas. Éppen emiatt Gömörmegyében a közelmultban igen sok magyar juhot tartottak.

I n a s - m u n k á k, mester munkák.

A második évben az inás szövést tanul. Addig kártol és fon. - A harmadik évben is szó, aztán a gubaanyagot beköti, a bekötésre nagy figyelem kellett. Három szálanként kötötték össze a mejjékszálakat.

Szabást és szegést, magát a guba-varrást már csak a mester végezte.

Az inasnak 4-kor kellett felkelnie, úgy télen, mint nyáron. Általában nagy szigorúságban éltek. Este 9-ig dolgoztak. A mesternek engedelmskedni kellett minden tekintetben. A segédek szavát is fogadni kellett. A munkát kimérték és azt ha törik, ha szakad, meg kellett csinálni. Pl. rendszeren 25. kg gyapjut minden nap ki kellett k á r t o l n i. Aki hamarabb lett kész az esti 9 óránál, más munkát kapott. Egy kis fűvet hozott a kertből vagy fát vágott a konyhába.

Az iskolába este jártak. Az inasiskolába elemi-iskolai tanítók tanítottak. A tanítás 6-8-ig tartott. Vasárnapon 11-12-ig vallásóra, délután pedig 3-4-ig rajzóra volt. Vasárnapjuk ugyszólván nem is volt, mert ha az iskolából hazajöttek, tehenet itattak, más hasonló munkát végeztek.

A kallókba kézzel t o l t t a l i g á n t o l t á k e l a kész gyapjut. Szombat esténként ki jártak festeni. Nyolc-tíz darab gubát festettek egyszerre feketére. Egerfa-hajából és k regből, zöldgálic-kőből csinálták a fekete festéket.

J O L S V A. Gömörvármegye.

G u b á s m e s t e r s é g.

G u b a - f e s t é s: /folytatás/

A piros guba-festéket anilinból csinálták. Zöldet szintén anilinból. Kéket: anilinból, de hozzáadtak egy kevés vörösriólt és csuda só t /=gläubersó/ suly szerint. Ez a keverék ugyanis nem engedte a festéket kihagyni.

F e k e t e g u b a f e s t é s e.

A fekete gubát 6-7 forralású festékekkel lehetett csak eredményesen befesteni. Csak az a festék volt jó és tartós, amelyet legalább 6x forraltak fel. Az áztatás is huzamos időt vett igénybe. Huszonnégy óráig tartott egy-egy gubafestés. Egy-egy áztatás félórát tartott. Akkor ujrafőzték az egész szet. Ilyenkor három forralás után kicserélték a lében levő kérget. A forró vízben áztatott és főtt gubákat hosszú rudakkal szedegették ki. Az gubák nagy üstökön főttek. Egy-egy kalló mellett mindig állott valami épület, fából vagy kőből, vályogból és ebben állottak az üstök, itt tartották a guba-festéket is.

Legényélet és szervezet.

Az inas a legénynyé válásakor köteles volt vándorutra indulni. Helyben nem maradhatott. Sokszor elég volt, ha a szomszédos városba ment át. Miskolc, Nagyvárad, Debrecen voltak a legfontosabb pontok, ahova egy gubás-legény elvándorolt, volt azonban olyan is, aki egész Szehenbe is elvándorolt. A vándorlásnak kb. 1-2 évig kellett tartania. Ki hogy akarta.

A legény is köteles volt engedelmeskedni a mesternek. Aki mester akart lenni, remeket készített. A cégbe való felvételt pénzzel kellett megváltani.

Mesterenként 1-2 segéd és 1-2 inas dolgozott a műhelyben. Ha nagy volt a megrendelés, akkor munkásokkal is kiegészítették magukat. A munkások pl. a fonást és kártolást megtudták csinálni. Naponta egy gubára valót kellett megszóni. Ezt azonban csak akkor tudta megszóni a szövő-munkás, ha mindent kézbe adtak neki.

J O L S V A. Gömörvármegye.

Gubásmesterség.

M u n k a m e n e t. Árusítás.

A gubásoknak a legnagyobb idényük ősszel volt. Nyáron és télen is dolgoztak. Akinek áprilisban nem volt befektethető pénze, rosszul járt, mert nem került anyaga. Átlagos raktáron álló őszi mennyiség egy rendes mesternél 100-150 darab guba volt.

A legfőbb piacok Eperjesen, Tornalján, Putnokon, Miskolcon, Szákszón, Kassán, Szepsiben, Nagyidán, Tornán, Szendrón, Sajószentpéteren voltak. Idehordták a vásárookra az árut és itt kelt el leginkább.

Kétfajta gubát készítettek a gubások:

1. R a k o t t g u b a, ára darabonként 5 forinttól kezdődött.

2. Hosszufürtű guba, darabonként 8-10 forintért kelt el.

Volt még egy harmadik fajta is, ezt ritkábban csinálták, diszes kiállítású volt, ebben esküdtek meg annakidején a fiatalok. Ára is magasabb volt: 15-20 forintot kértek el darabjáért. Ezt b á r á n y s z ó r ü gubának nevezték.

F e h é r g u b á t csak E p e r j e s-en vették.

A fekete gubát pedig csak dél felé keresték, főleg az Alföld.

Megélhetést nehezen adott egy-egy ilyen mesterség. Már egy emberöltővel ezelőtt is nagyon nehéz volt belőle megélni. - R é g e n, amikor még " f u r m á n y o s " világ volt, addig jól virágzott a gubakészítés. Akkor még s z e k e r e k e n bonyolítottak le minden forgalmat és a szekeren szükség volt jó meleg g u b á r a.

A vasut elterjedésével a gubások lassan felhagytak a gubakészítéssel és napszámba kezdtek járni.

Akinek volt egy kis földje, az földművelést folytatott. Sokan a közelfekvő bányákba vállaltak bányamunkát. Van aki még megtartotta gubaszövő szeszámait és szabad idejében még szövö a gubát. Ma már csak 1-2 ilyen mester akad Jolsván.

Régi gubaszövő mesterek: Kiszely András, /Kolompos u./

Jurin András.

Kovács Lajos.

Jurin Andrásnál még maig megmaradt egy teljes guba-szövőszék. Teljes ép állapotban őrzik a ház padlásán és szívesen el is a d j á k a muzeumnak, ha megőrzés végett szükség volna rá.

J O L S V A . G ö m ö r v á r m e g y e .

G u b á s m e s t e r s é g .

Hajdanán a gubaszövés és a gubával kapcsolatos munkák külön szobában, /műhelyben/ történtek.

A közelmúltban és a jelenben /feltéve ha szőnek/ már nincs erre hely, hanem a lakásban szorítanak helyet a szövőszéknek és a kártolóknak, kolovratnak.

A szövő-széket az asztalos csinálta minden gubásnak.

A jolsvai gubások munkáit jobbnak mondják az erdélyi csergékénél, mert ezek jobban ki vannak v á n y o l v a .
A jolsvai kallók sokkal tökéletesebbek, mint az oláh vagy székely kallók.

L. az F. 89.221-222 sz. alatt.

Egy guba-pokróc 60-70 évig is eltart, az állandó használat esetén is. Pokrócok között van vékonyabb és van vastagabb fajta. Fürtös és fürtnélküli. Rendelésre ma is készítik.

A g u b á s m e s t e r s z e r s z á m a i :

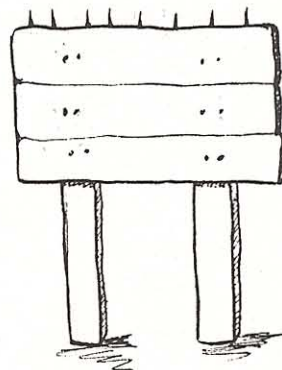
K á r t o l ó - s z é k

Négylábon álló lócaszerű szék, egyik végén állványra erősített kártoló-fejjel. Ezen folyik a kártolás.

L. ehhez az F. 89.227. sz. alatt is.

F é s ű l ő t á b l a

Erre akasztják rá a pokrócot, gubát, amikor kártolóval kibolyhosítják. Magassága kb. 2 m. - tetejében vas-szegek állnak.

J O L S V A. Gömörvármegye.

A g u b á s m e s t e r s é g szerszámai:

M e j j é k vető:= vetőfa./L.a 3.oldalon/

N y ú s t k ö t ő

ezen kötik meg az elszakadt szálakat.

M a t r i n g o l ó

Ha csikos pokrócot csinálnak,akkor erre vetik fel a fonalat és azután befestik. Formája ugyanaz,mint aminőt a Magyarország képrajza I.köt 354.oldalán az 1061. ábrán bemutat./I.kiadás/ Ott gombolyitónak vagy tekerőnek nevezi Gömörből ezt a szerszámot,holott itt Matringolónak mondták adatközlőim.

C é h é l e t szokásai:

Farsangkor,különösen az utolsó farsang hamvazó szerdáján,/lehet ezidőtájt is/ a céhek külön ünneplő estje szokott lenni.Összejönnek valamennyien és közösen elborozgatnak,vacsoráznak.A költségeket a céh közösen viselte.Ilyenkor tárgyalták meg a céh dolgait,választották meg a céhmestert,atyamestert, stb.A vacsora költségeit előre összegyűjtötték.

Jóviszonyban voltak a gubások a többi céhekkal is,igy különösen a csizmadiákkal és a timárokkal voltak meleg kapcsolataik.Ezeknek a céheknek szintén értékes céh-feljegyzéseik vannak a régebbi időkből.

G u b á k értékesítése:

Régebben sokat szállítottak a Balkán fele. Különösen Horvátország vezetett ebben a tekintetben. Főpiac Z á g r á b volt.Ettől legelő is szállítottak, Eszék,V i r o v i t i c e,D u g o s z e l o,M i t r o v i c a és V i n k o v c e,Banja Luka voltak a főelárusító helyek. Az ottani kereskedőktől rendelést kaptak,ert természetesen a helyszínén kellett elintézni,ezért személyesen leutaztak ezekre a helyekre és felvették a guba-rendelést. 1925-től magas vámmal sújtották a gubát.Ez megnehezítette a termelést.Még 1927-ben megpróbálták újra a szállítást,azonban a költségek olyan nagyok voltak,hogy nem tudták eladni. Egy pokróc=300 dinár,a vám:330 dinár volt a szállítással együtt.

J O L S V A I G ö m ö r v á r m e g y e

G u b á s m e s t e r s é g

Jurin András egykori gubásmesternél a következő
pecsétnyomót találtam:

Felirata: Az Jolsvai Gubás cech petsétie.

Az évszám nem látható nyomásban, de kibetűzhető: 1770.

Célpeszt

1770

